

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A
 Ústav české literatury a komparatistiky FF UK
 nám. Jana Palacha 2
 116 38 Praha 1
 e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Posudek na diplomovou práci Bc. Jana Horského

„Nesmírná krása, ohromná past“: Římské cesty Josefa Svatopluka Machara a Jaroslava Durycha

Ve své diplomové práci se Jan Horský zabývá „římskými“ cestopisy Josefa Svatopluka Machara (*Řím*, 1907) a Jaroslava Durycha (*Římská cesta*, 1933), tedy literární reflexí italské cesty a Věčného města. Ukazuje, že oba autoři vstupují do Říma s velmi odlišnými zkušenostmi i světonázorovými i ideovými pozicemi, což souvisí i s jejich generační příslušností a zkušeností. To určuje také jejich velmi specifický, kontrastní až vyhocený pohled na Itálii, historii, umění a náboženství.

Jan Horský rozdělil svoji práci na dvě části. Po úvodních kapitolách, věnovaných zvláštnostem cestopisného žánru a české tradici literární reflexe italské cesty představuje teoretické a metodologické uchopení obou cestopisných textů, přičemž vychází z teorie *mimetického* a *opakovaného* pohybu Christopa Wulfa, která umožňuje oba cestopisné texty interpretovat jako specifické modi pohybu mezi fyzickým pohybem v prostoru a imaginovaným, metaforickým pohybem. Druhým zvoleným teoretickým přístupem je sémiotika „města-textu“ Jurije M. Lotmana (i jeho teorie „překročení hranice“ jako stěžejní události textu) a Vladimira Toporova, která se pro zvolené téma ukazuje jako velmi produktivní již proto, že Řím je jedinečným dvoutisíciletým palimpsestem, tvořeným již od antiky „materiálem“ ze slov autorů, kteří o něm psali a píší. Jan Horský ukazuje, jak na tomto palimpsestu, který je stále znovu přepisován a aktualizován, participují (a zároveň se s ním konfrontují) Machar a Durych.

V druhé a hlavní části práce se Jan Horský soustředí na literárně-estetická specifika, odlišnosti a účinek Macharova a Durychova „římského textu“. Diference jsou nápadné již při srovnání sémantiky pohybu: Machar je spíše *statickým* pozorovatelem, fascinovaným minulostí antického Říma císařů (opírá se také o antickou historiografii), je však i pozorovatelem moderního Říma své doby. Antický Řím imperátorů a moderní Řím sjednocené Itálie je Macharovým *Římem*, jehož negativní kontrastní fólii tvoří křesťanský, papežský Řím, jak je naznačeno již kresbou na obálce prvního vydání. Jan Horský ukazuje, že Macharova reflexe Říma koresponduje do značné míry s prototypickými obrazy Říma z cestovních průvodců, čemuž odpovídají také hyperbolické charakteristiky a přirovnání.

Durychův římský text je mnohem méně „průhledný“, nevychází vstříc potenciálním očekáváním čtenářů cestopisného textu o Římu. Na rozdíl od Macharova „horizontálního“ pohledu má Durychova reflexe, jak Jan Horský pěkně ukazuje, spíše „vertikální“, introspektivní charakter, jako by Řím a Itálie byly především velkým zdrojem obrazů, tvořených nezaměnitelně durychovským spojením ironie, vtípu a melancholie. Durych participuje přesně na té strategii, kterou přisuzuje Římu: „[*Řím*]

Mlčí; zamlčuje a skrývá všecko, co by hledající chtěl slyšeti a viděti. Jest jako duše, která nic neví a přece všecko ví, nic necítí a přece všecko cítí“ (s. 82-83). Paradoxním nevidoucím viděním a nevědoucím věděním navazuje Durych na tradici mysticko-spekulativního poznání podstaty.

Jan Horský velmi pěkně Durychovu strategii osvětluje: ukazuje, že Durych původně zamýšlel studovat v římských archivech, jeho cesta měla vést za poznáním, archivy však byly přes léto zavřené a kognitivní „cíl“ se změnil v esteticko- a poeticko-existenciální zkušenost. Jan Horský si všimá, že do této zkušenosti promítá Durych barokní „pocit světa“: Věčné město se pro autora *Bloudění* stává metaforou labyrintického prostoru, v němž moderní poutník-flanér zakouší pocit existenciální osamocení, dokonce, jak Durych přiznává, „divoké opuštěnosti“. Římský „labyrint“ však není negativně obsazen, Řím není pro Durycha metaforou světa jako pouhého zdání a klamu: je městem, které si ponechává své *enigma* („zamlčuje a skrývá“), to však ale neznamená *fantasma*. Je to naopak smyslově-fyzická zkušenost s Římem, která se stává zdrojem „naprostých obrazů“, o něž především básníku-cestovateli jde. Jan Horský k tomu výstižně poznamenává: „*Pohyb, chůze, tělesný smyslový prožitek atmosféry města, obrazy „poskytující zadostiučinění naprosté“, takové umění nachází Durych v Itálii a v římských ulicích. V takových situacích se stává jeho popis nejpoetičtějším a nejvíce se vzdaluje obvyklé představě cestopisného textu, stává se lyrickou básní v próze“* (s. 45).

Macharova „římská cesta“ sleduje zcela jinou intenci, kterou Jan Horský velmi dobře vystihuje, totiž „*přepsat ideu římského textu v očích Macharových čtenářů, v očích české společnosti. Vyhrocený proantický postoj a silně kritická pozice vůči papežskému Římu je tím, co činí Macharův cestopis jedinečným, ale zároveň vede k jisté plochosti a státnosti [...]*“ (s. 47).

Závěrečnou kapitolu „*V duši mé žije stesk a touha po tom věčném městě“: loučení s Římem“* Jan Horský pojmal jako reflexi nostalgie z opouštění Říma a ukazuje, jaký výraz dávají nostalgickému pocitu oba autoři. Machar navazuje na ovidiovsko-goethovskou bolestnou zkušenost loučení s Římem, zatímco Durychova nostalgie je jiného druhu, který Jan Horský specifikuje – v návaznosti na teorii nostalgie Svetlany Boym z její knihy *The Future of Nostalgia* (2001) – jako reflexivní nostalgii, která je spojena s meditativní reflexí (uplývajícího) času, kdy subjekt zaujímá k tomu, co je pro něj objektem nostalgie, distancovaný postoj, k němuž patří – a to je právě pro Durycha příznačné – ironický nadhled.

Závěrem shrnuji, že diplomová práce Jana Horského je velmi zdařilým, vyzrálým výkonem, jímž autor prokázal výbornou schopnost vytvořit nejen nosnou a invenční koncepci a interpretační tezi, ale také tuto koncepci postavit na myšlenkově a metodologicky pevný základ, což je umožněno v neposlední řadě i profesionálním zacházením s odbornou literaturou. Pozorná a reflektovaná četba primárních textů jej vedla k vidění literárně-estetických zvláštností a odlišností. I proto dospívá k přesvědčivým a nápaditým závěrům srovnání obou římských cestopisů.

Navrhuji proto hodnocení „**výborně**“ (1).